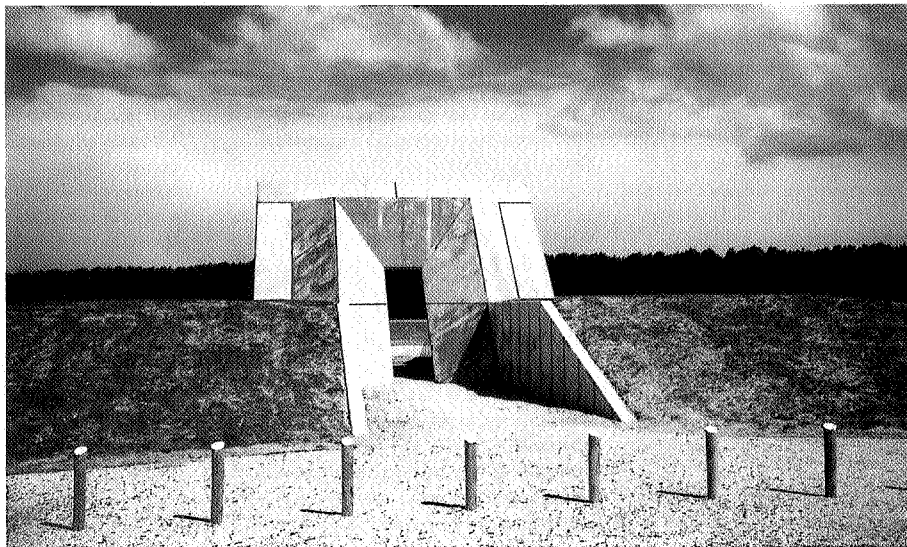

De Poort als baken in de Lauwersmeer

Ansje Monkhost

Een skischans, een windtunnel, een skatebaan, een Egyptische graftombe, een openstaande brug, een viaduct, een zonne-energiepaneel en een sluis; zo is het monumentale beeld van Onco Tattje in de Lauwersmeer allemaal al genoemd. De echte naam staat op een kleine tekstplaat in een van de betonnen muren van het beeld: De Poort. Een toegangspoort? Uitvalspoort? Waterpoort? Poort naar de hemel, de eeuwigheid, toekomst of verleden? Wat voor associaties de bezoeker van het Lauwersmeergebied ook krijgt bij het aanschouwen van De Poort, een ding is zeker: het is de enige poort in de Lauwersmeer en De Poort is het enige kunstobject in dit gebied, waar tot 23 mei 1969 de zee het voor het zeggen had. Die dag werden de laatste van de in totaal 25 caissons in het sluitgat van de afsluitdijk gevaren en gingen alle kleppen van de caissons dicht. Lauwerszee werd Lauwersmeer.

Foto's Ansje Monkhost

Was het toeval dat Onco Tattje, afkomstig uit het Betuwse Goirle, zich in 1969, het jaar van de afsluiting, in Pieterburen vestigde als vrij kunstenaar? Een feit blijft dat hij zich er in de loop der jaren dat de Lauwersmeer zijn uiteindelijke vorm kreeg, hogelijk over verbaasde dat voor het hele gebied, in tegenstelling tot de Flevopolders waar het een na het andere beeld verrees, geen enkel kunstwerk was gepland. Dus zette hij zich in 1985 aan zijn ontwerptafel en kwam met het project Bakens op het Land, waarbij hij langs het fietspad door het Ballastbos tien grote zeebakens wilde plaatsen. Vervolgens legde hij het ontwerp voor aan de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders (RIJP), die het nieuwe land inrichtte.

Was het toeval dat landschapsarchitect Wiebe de Vries bij zijn afscheid van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders, nu vier jaar geleden, een symbolisch bedrag van honderd gulden aanbood voor een monumentaal kunstwerk in de Lauwersmeer? 25 jaar lang, vanaf het uur 0, was hij betrokken bij de inrichting van de nieuwe polders; de klus was voor hem en de RIJP geklaard en Rijkswaterstaat nam het beheer over. De geste van De Vries werd publiekelijk aanvaard en Tattje kwam met zijn Bakens weer in beeld.

Bakenroute

'Het ontwerp van Tattje om bakens in het landschap van de Lauwersmeer te zetten, sprak ons enorm aan', aldus Wiebe de Vries. 'De hele inrichting van het gebied is in mijn ogen eigenlijk een baken. Tattjes bakenroute bestond niet uit een enkel losstaand element, maar was een prachtig open ontwerp. Het enige problematische eraan waren de kosten. Veel en veel te duur.' Toch vormde de bakenroute de basis voor het huidige beeld De Poort; variatie op het oorspronkelijke grondthema. Een groot gekanteld monumentaal werk dat de verandering in het landschap markeert, met vier kleinere paddestoelen die symbool staan voor de gebruikers van het Lauwersmeerbos: een voor fietsers, een voor wandelaars en twee voor automobilisten. Tattje: 'Die paddestoelen had ik ook eigenlijk wel graag van aanduidingen willen voorzien - in de trant van Ulrum, zoveel kilometer - maar toen de uiteindelijke plaatsing ter sprake kwam, stak Staatsbosbeheer daar een stokje voor. Mijn paddestoelen

weken teveel af van de bestaande paddestoelen, die als bewegwijzering fungeren.'

Echt nodig zijn de paddestoelen niet, want of de bezoeker nu lopend, op de fiets op met de auto op de Marneweg richting Lauwersoog gaat, hij kan in het eindeloze landschap van de Lauwersmeer De Poort bijna niet over het hoofd zien. Daar waar Marneweg en Strandweg elkaar kruisen, staat het gevaarte van beton als een krachtig teken in het landschap. Zeven meter hoog, tien meter breed en tientallen meters lang staat het strak uitgelijnd tegen de hardblauwe april-lucht. Hoe meer je De Poort nadert, hoe meer hij in het landschap wordt opgenomen door de vloeiende lijnen van de terpachtige vorm (dijklichamen) waarop het werk staat, en waarop weer aarzende jonge begroeiing opkomt die de natuurlijke vervloeiing met het landschap nog benadrukt. Maar de indrukwekkendste ervaring moet dan nog komen. Die komt pas op het schelpenpad, wanneer je De Poort neemt. Hij zuigt je naar binnen, neemt je mysterieus op en spuugt je weer uit, zodat je je kunt laten verrassen door het weidse polderlandschap met het bos op de achtergrond.

Locatie

Het is dan ook geen toeval, deze plek met dit beeld, maar een gezamenlijke keus van kunstenaar Tattje en landschapsarchitect De Vries. *'Landschappelijk is dit de beste plek'*; aldus De Vries, *'maar ook gevoelsmatig is het de beste plek. Hier komen alle componenten van de roerige geschiedenis van de Lauwersmeer bij elkaar. Land, water, oefenterrein. Het hele Lauwersmeerproject was een groeiproces, net als de totstandkoming van het beeld van Tattje. In die zin vertonen landschap en beeld veel overeenkomsten. Het is een landschap dat ontsproten is aan het brein van mensen, net zoals het beeld een bedenkensel is.'*

Beton

Met stokken en palen hebben De Vries en Tattje ter plekke gemanoeuvreerd om te kijken wat ze konden verwachten van het gigantische element in de kale ruimte. Hoeveel moest het beeld gekanteld worden? Er was strijd over de afmetingen (De Vries: *'Van mij had het nog wel groter gemogen, achteraf'*) en er moest worden gekeken van welk materiaal De Poort

Onco Tattje

zou worden opgetrokken. Dat het duurzaam moest zijn was een gegeven, anders wilde niemand het beheer op zich nemen. Beton of staal dus. Staal zou een mooi effect hebben doordat de lucht erin zou weerspiegelen, maar uiteindelijk werd gekozen voor beton, vanwege de relatie met het betongebruik tijdens de aanleg van de Lauwersmeer. Een monumentaal betonnen beeld. Geen geringe opgave voor Onco Tattje, die tot dan hoofdzakelijk met hout had gewerkt, zoals het beeld De Grenspaal langs de oever van het Westerdiep in Wildervank. *'Maar het lag in de lijn van mijn ontwikkeling. Het was spannend met een voor mij nieuw materiaal voort te gaan met de streng geometrische vormen waaruit al mijn andere werk ook bestaat. De Poort zit heel mathematisch in elkaar, met zijn gekantelde hoek van 45° maar dat geeft hem ook de dramatiek, de spanning, de dynamiek als symbolen voor het werk dat in de Lauwersmeer is verricht,'* aldus Onco Tattje, die na de ontwerpfase met een ander voor hem nieuw fenomeen werd geconfronteerd. Had hij tot dan altijd zelf de constructie van een beeld gedaan, tijdens de totstandkoming van De Poort was het voor het eerst dat hij deze uit handen moest geven. *'Dan wordt het opeens het beeld van de ingenieur, van de timmerman of van de betonstorter. Dat was niet makkelijk, maar aan de andere kant heb ik met ontzettend veel respect gekeken hoe zij de grote problemen oplossen waar we tegen aanliepen.'*